

Retsensioon

Tõnu Õnnepalu
“Paradiis” (2009, Varrak)

Olin kuulnud enne “Paradiisi” lugemist, et Tõnu Õnnepalu kirjutab kuidagi eriliselt ja on üldiselt väga kummaline kuju. Ootasin kirjanikult, kes alustanud luulega, midagi kujunditerohket ja erakordset. Tõepoolest, kogu teose vältelt oli tunda luule mõju tema stiilile. Nii mõnigi kord suutis Õnnepalu moodustada lause sõnast, mis polnud kas või viisakuse mõttes midagi öeldisesarnast (eesti keel olevat öeldisekeskne keel!). Samas muutis autori järjepidev igasuguste grammatikareeglite eiramine kirjutatu igapäevasemaks, kõnekeelsemaks – seega mõistetavamaks. Tekkis tunne, nagu tajusin täpselt isegi kirjaniku mõttepause, ennustaksin mõttepöördeid ja kahtlusi mõne üleliigse ülbelt omapäraseva punkti kaudu. Kohati muutus Õnnepalu silmatorkav kirjutusviis olulisemaks kui kirjutatu sisu ning pakkus suuremat avastusrõõmu kui teksti tagamõte.

Terve raamatu vältel häiris mind ühtse läbiva sündmustejoone puudumine. Ma suudan kahjuks vaimustuda looduse ja igapäeva elu meisterlikust kirjeldusest umbes 30 lehekülge, mitte rohkem. Raamatut teivasaedadest, talumajadest ja põldude ning metsade väärtuslikkusest kutsutakse mingit liiki keskkonnateaduse õpikuks, mitte romaaniks. Suudan samastuda ainult inimestega ja tänu empaatialle saada mingi kogemuse raamatust, mis analüüsib inimloomuse varjukülgi. Ka loodusele ja eluta objektidele võib omistada inimlikke jooni, rõhutades inимtunnete mõttetust või tuua välja tõeline mõte. “Paradiisis” kujutati meelevalt pudipadi, mis oli seotud küll inimestega, aga nende olulisus raamatu sisu arvestades jäi varju. Kirjeldata kadus ja ilmus hetketi tagasi - nii inimesed kui ka loomad. Alles õppisin põhjalikult tundma teivasaia hingeelu, kui elutähtsaks muutus kaduva ning hooldamata peenralapi elulugu ja saatus. Autor ei pühendunud kordagi ühele kindlale esemele, inimesele või loomale. Ometi lugesin mingi sisemise aje sunnil 30. leheküljest edasi. Miks?

Paradiis näis nii tühjana inimhinge piinadest, mis mind muidu romaanide juures köitnud on, ometi pakkus õnnepalulik tühjus kummalist leevendust. Leitud seisundid olid lihtsamad, maalähedasemad ja selgemad, kui oleksin oodanud inimeselt, kes kujutab värelevat õhku aedade ja peenarde kohal. Terve teose jooksul kumas lausetest läbi kõige lihtlabasemat armastust. Armastust pudelikese vastu rannal, metsatuka kohina vastu ning üllatuslikult kõigi inimeste vastu, kes kulgesid koos Paradiisi kummalise ajaga. Mõistsin alles siis, kui hästi tunneb luuletaja inimest, kui Õnnepalu tõi välja, kuidas meil on imelik komme ennast teistele näidata. Inimene teadvustab enamasti, kui keegi teda oma pilguga piidleb ja vähesed piidlejad suudavad märgata, kui keegi hakkab, kas teadlikult või alateadlikult, oma omadusi esile tõstma ja ennast eksponeerima. Ometi ei andnud autor hinnanguid ei riigikordadele, inimeste eluviisidele ega looduse ilule. Ta küll esitas kõik faktid minu silmis tõetruult, aga ei hakanud piirama elu

kaunidust ja mitmetahulisust järeluste tegemisega, mis, ükskõik kui õiged, osutuvad alati kellegi künka otsast vaadatuna julmaks. Aga Paradiisis ei ole künkaid.

Õnnepalu tajub väga selgelt elu ja inimeste keerukust, ent õnn peitub tema jaoks kuskil sügaval inimeses endas, ometi nii enesestmõistetavas nagu oma kodus, omal maal, oma peres, oma loodud väikeses paradiisis, kust pagendame ennast ainult meie ise. Väga värskendav ja kergendav on lugeda eduühiskonna pärijana, et Paradiis on kuskil kellegi jaoks olemas ja sinna on võimalik alati jõuda, et armastus, kodukoht omab tähtsust ja pakub õndsust ka üksinduses. Selle nimel olen valmis harjuma, lausa vaimustuma pikematestki õnnepalulikest kirjeldustest kui 30 lehekülge!

Ulakass 2015